

עשה דיחיד ועשה דרבים

א) גרסינן בגמ' (מו"ק יד, ע"ב) אבל אינו נוהג אבילותו ברגל, שנאמר "ושמחת בחגך", אי אבילות דמעיקרא הוא, אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד, ואי אבילות דהשתא הוא לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים.

ונראה אולי לבאר, דלא כל מצוה דכל ישראל חייבין בה מיקרי עשה דרבים, ולא כל מצוה דיחיד מישאל מצווה בה מיקרי עשה דיחיד, אלא דבכל מצוה המוטלת על כל ישראל, כגון תקיעת שופר, אם קיימה האחד וחבירו עדיין לא קיימה, אף דאכתי הוא ערב עבור חבירו וגם יכול להוציא, מ"מ ידי חובת עצמו יצא, וגם אינו חייב להוציא כסף עבור מצות חבירו, משא"כ שמחת הרגל דחובתה שידאג שכל ישראל ישמחו, גם הלוי והגר והיתום והאלמנה ושאר עניים, אף דזה עולה לו בדמים, ואם לא עשה כן לא יצא ידי חובתו הוא, כמו שביאר הרמב"ם (פ"ו מהל' יו"ט הלכה י"ח). וא"כ כל אחד מישאל שאינו שמח גורם חסרון בקיום מצות הרבים, ואבילות אדרבא חלק מקיומה הוא ההינתקות החלקית מן הזולת, ושוה במקצת הדינים למנודה ולמצורע אשר בדד ישב, כמבואר בגמ' שם, והרי האבל אסור בשאלת שלו' ובלמוד מורשת קהילת יעקב, ואינו יוצא למלאכתו, וגם מאישתו נבדל הוא, והרי זה עשה דיחיד ממש. והנה אביי (קידושין ל"ד) אית לי' דאישה אינה חייבת בשמחה, וצ"ע לפ"ז אם תנהג אבילות ברגל, ולהנ"ל פשוט אמאי אינה נוהגת משום דהני דאינה חייבת לשמוח, מ"מ אחרים חייבים לשמח אותה, וא"כ אם מתאבלת מבטלת עשה דרבים.

ב) ותוס' (מו"ק יד, ע"ב ד"ה עשה) קשיא להו דתיפוק ליה דעשה דשמחה דאורייתא דיחה עשה דאבילות דרבנן ותירצו דעשה דאבילות נמי דאורייתא, ואולי כוונתם ביום א' דאבילות וכשיטת הבה"ג, אבל מסקנתם דאדרבא גם שמחת הרגל דרבנן, חוץ מאכילת שלמי שמחה בזה"ב. אכן ברמב"ם (פ"ו מהלכות יו"ט הלכה י"ז) נ' דגם שאר מיני שמחה הם דאורייתא, וי"ל דאזיל בזה לטעמי' דפסק (פ"א מהלכות אבל ה"א) דאבילות יום א' דאורייתא, וא"כ קשיא ליה אמאי לא תדחה אבילות יום א' את שמחת הרגל והוצרך לתרץ דשמחת הרגל דאורייתא.

אך לכאורה יש לדון דבלאו הכי אין מצוות עשה דאורייתא דוחה איסור דרבנן, דהא שופר של ר"ה אין מעבירין עליו את התחום, ולא עולין באילן וכיו"ב, ובאבילות איכא כמה איסורי, כגון נעילת הסנדל וכיו"ב. אך התם בעידנא דמעיקרא איסור לא מיקיים עשה, ובר מן די' דנו האחרונים אם אבילות היא איסור לעשות פעולות מסוימות או מצוה

לנהוג אבילות. אך צ"ע מאחר שמצוות הרגל מנעה ממנו קיום מצות אבילות, אמאי לא יעלו לו ימי הרגל מן החשבון, ואשר על כן ג' דצ"ל דאין זה מדין בקיום מצות אבילות, אלא דמצוות אבילות מוטלת על אבל, ושם רגל מפקיע את עצם האבל ממנו, וממילא אין לו דיני אבל.

אלא דא"כ תיקשי אמאי נוהג דברים שבצנעה ברגל, ואולי יש לומר דב' עניני אבילות הם: מה דחל עליו שם אבילות להרגיש חסרון קרובו, ומה דחל עליו שם אבילות להראות שמרגיש חסרון קרובו, והראשון אינו סתירה לשמחת הרגל דרבים, דסו"ס הוא נוהג גם נהוגי שמחה, ורק לגבי השני לא חל עליו שם אבל כלל.

ג) והבה"ג אית ליה דאבילות יום א' דאורייתא דחי יו"ט שני דרבנן, ולפ"ז לכאורה צ"ל דאית ליה דשמחת הרגל דאורייתא, דאל"כ תיקשי לדידי' אמאי לא דחי אבילות יום א' לשמחת הרגל, אך להנ"ל אולי י"ל דשאני יו"ט שני דשרשו במנהג אבותינו דלא הוה קיים להו בקיבעא דירחא, וא"כ המחייב דידי' הוא חסרון ידיעתו של כל אחד ואחד, ואין אחד גורם יו"ט לחבירו, והלכך אינו עשה דרבים אפילו מדרבנן, משא"כ במועד דשמחת הרבים תלוי זה בזה.

וכל זה לפי לשון הבה"ג המועתק בתוס' אך לפי לשון הבה"ג מלפנינו אבילות יום א' דאורייתא שהיא ודאי דחיא יו"ט שני שהוא ספק דרבנן, ולפ"ז אין ראי' דשמחת הרגל דאורייתא, וכן לא קשיא עליו מה שהקשו מהא דמכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה דהתם הוי ודאי דרבנן.

אך צ"ע אמאי בעי הבה"ג תרתי, גם דלהוי ודאי לעומת ספק וגם דלהוי דאורייתא לעומת דרבנן, ואולי דרבנן מפקיע חלות שם יום שמחה, וספק מחליש חיוב נהוג שמחה, ותרזויהו בעינן לנהוג אבילות, וידוע מה שנקטו כמה אחרונים דמצוה דרבנן אינה עושה מציאות אלא, הנהגה, הלכך אינה עושה יום שמחה אלא נהוג שמחה.

ומובנת בזה דעת הסוברים דבחנוכה ופורים אין מברכים שהחיינו על עצומו של יום, אלא על מצוות היום.